

ומדאיצטריך למכתב "לעיני" למעוטי סומים מחליצה, שמע מינה דאפילו הדיוטות כשרים.

דאי סלקא דעתך דווקא סנהדרין בעינן למצות חליצה, אם כן, למה לי מקרא מיוחד למעוטי סומין? הלא מרתני רב יוסף נפקא סומין אינם כשרים לחליצה!

דתני רב יוסף: כשם שבית דין צריכים להיות מנוקים בצדק, שנאמר: "בצדק תשפט", כך בית דין צריכים להיות מנוקים מכל מום.

קא-ב שנאמר: "כולך יפה רעיתי ומום אין בך".
ואם כן, הרי נתמעטו סומין מלהיות בסנהדרין, שהרי הם בעלי מום! (13)

אלא, על כרחך, שאפילו הדיוטות כשרים לחליצה, ולכן צריך את המקרא של "לעיני", למעט סומין.

ואידך, תנא קמא, ההוא מקרא ד"לעיני", מאי עביד ליה? מה הוא למד ממנו?

ומבארין: ההוא לכדרבא הוא דאתא.

דאמר רבא: צריכי דייני למיחזי רוקא דקא נפיק מפומא דיבמה, צריכים הדיינים לראות בעיניהם את הרוק כשהוא יוצא מפיה של היבמה (14). דכתיב: "לעיני הזקנים וירקה".

ואידך נמי, רבי יהודה, הא מיבעי ליה לקרא ד"לעיני" לכדרבא!

ואמרינן: אין הכי נמי. באמת המקרא של "לעיני", לההוא דרבא הוא דאתא.

ואלא הדיוטות, מנא ליה לרבי יהודה דכשרין לחליצה? והרי המקרא "לעיני" נצרך לדרשה אחרת?!

ואמרינן: נפקא מדכתיב "בישראל", שמשמע ישראל כל דהו, ואפילו הדיוטות.

ואידך, תנא קמא, האי קרא ד"בישראל" מאי עביד ליה, מה הוא למד ממנו?

ואמרינן: מיבעי ליה לאותו מקרא לכדתני רב שמואל בר יהודה:

"בישראל" בבית דין של ישראל דווקא תיעשה החליצה, ולא בבית דין של גרים.

ואידך, רבי יהודה, מנין הוא למד שחליצה נעשית דווקא בבית דין של ישראל?

ואמרינן: "בישראל" אחריתא כתיב בפרשת חליצה. ומאותו מקרא הוא למד דין זה.

ואידך, תנא קמא, מה הוא למד מאותו מקרא ד"בישראל" האחר?

הגר"א, דלטעם זה דווקא לכתחילה לא יהא סומא בחליצה. אבל בדיעבד כשר. [אבל למאן דס"ל שסומא בשתי עיניו פסול לדיני ממונות, אף כאן יהא פסול בדיעבד. יש"ש].

והיש"ש כתב, דאף שלמדים מיעוט סומא ממקרא זה, מ"מ אין מקרא ד"לעיני" יוצא מידי פשוטו, ולהכי אף סומא בעין אחת פסול, ואף

13. כתב הרש"ש בשם השבו"י, דמכאן ראינן שאף אם נסתמא הדיין לאחר שמינוהו, מורדין אותו. דאל"כ, שפיר בעי "לעיני", למימר שגבי חליצה, אף בנסתמא אח"כ פסול!

14. וכתבו התוס' בשם ר"ת, דלפ"ז, סומא בעין אחת, שיכול לראות את הרוק, כשר לחליצה. וכ'

ואמרין: מיבעי ליה לכדתניא: אמר רבי יהודה: פעם אחת היינו יושבין לפני רבי טרפון, ובאה יבמה לחלוץ, ואמר לנו רבי יהודה: ענו כולכם ואמרו: "חלוץ הנעל". ולמדין אנו דין זה ממה שכתוב: "ונקרא שמו בישראל", שכולם צריכים לקרוא "חלוץ הנעל".

ואמרין: מיבעי ליה לכדתניא: אמר רבי יהודה: פעם אחת היינו יושבין לפני רבי טרפון, ובאה יבמה לחלוץ, ואמר לנו רבי יהודה: ענו כולכם ואמרו: "חלוץ הנעל". ולמדין אנו דין זה ממה שכתוב: "ונקרא שמו בישראל", שכולם צריכים לקרוא "חלוץ הנעל".

ואמרין: מיבעי ליה לכדתניא: אמר רבי יהודה: פעם אחת היינו יושבין לפני רבי טרפון, ובאה יבמה לחלוץ, ואמר לנו רבי יהודה: ענו כולכם ואמרו: "חלוץ הנעל". ולמדין אנו דין זה ממה שכתוב: "ונקרא שמו בישראל", שכולם צריכים לקרוא "חלוץ הנעל".

ואמרין: מיבעי ליה לכדתניא: אמר רבי יהודה: פעם אחת היינו יושבין לפני רבי טרפון, ובאה יבמה לחלוץ, ואמר לנו רבי יהודה: ענו כולכם ואמרו: "חלוץ הנעל". ולמדין אנו דין זה ממה שכתוב: "ונקרא שמו בישראל", שכולם צריכים לקרוא "חלוץ הנעל".

ואמרין: מיבעי ליה לכדתניא: אמר רבי יהודה: פעם אחת היינו יושבין לפני רבי טרפון, ובאה יבמה לחלוץ, ואמר לנו רבי יהודה: ענו כולכם ואמרו: "חלוץ הנעל". ולמדין אנו דין זה ממה שכתוב: "ונקרא שמו בישראל", שכולם צריכים לקרוא "חלוץ הנעל".

ואמרין: מיבעי ליה לכדתניא: אמר רבי יהודה: פעם אחת היינו יושבין לפני רבי טרפון, ובאה יבמה לחלוץ, ואמר לנו רבי יהודה: ענו כולכם ואמרו: "חלוץ הנעל". ולמדין אנו דין זה ממה שכתוב: "ונקרא שמו בישראל", שכולם צריכים לקרוא "חלוץ הנעל".

ואמרין: מיבעי ליה לכדתניא: אמר רבי יהודה: פעם אחת היינו יושבין לפני רבי טרפון, ובאה יבמה לחלוץ, ואמר לנו רבי יהודה: ענו כולכם ואמרו: "חלוץ הנעל". ולמדין אנו דין זה ממה שכתוב: "ונקרא שמו בישראל", שכולם צריכים לקרוא "חלוץ הנעל".

ואמרין: מיבעי ליה לכדתניא: אמר רבי יהודה: פעם אחת היינו יושבין לפני רבי טרפון, ובאה יבמה לחלוץ, ואמר לנו רבי יהודה: ענו כולכם ואמרו: "חלוץ הנעל". ולמדין אנו דין זה ממה שכתוב: "ונקרא שמו בישראל", שכולם צריכים לקרוא "חלוץ הנעל".

ואמרין: מיבעי ליה לכדתניא: אמר רבי יהודה: פעם אחת היינו יושבין לפני רבי טרפון, ובאה יבמה לחלוץ, ואמר לנו רבי יהודה: ענו כולכם ואמרו: "חלוץ הנעל". ולמדין אנו דין זה ממה שכתוב: "ונקרא שמו בישראל", שכולם צריכים לקרוא "חלוץ הנעל".

16. הקשו התוס', אם כן, נלמד מכאן דאין שלוחו של אדם כמותו! עיי"ש.

17. כתבו התוס', דמטעם יחיד ורבים הלכה כרבים אין לפסוק כוותיה, משום דמסתבר טעמא דיחיד.

18. תמהו התוס', מאי קושיא, וכי בשביל כך נפסוק ככל סתמי המשניות? ותירצו, דחליצה ומיאון דמיין להדדי, שיוצאת על ידי מעשה שלהן. וגם נשנו ביחד.

בדיעבד. אמנם בריטב"א איתא, דאף אם למדים מהמקרא ד"לעיני", לא פסלינן אלא סומא בשתי עיניו. אבל סומא בעין אחת, כשר. דאין משמעות "לעיני" שצריך שיהא לכל דיין שתי עינים, אלא, עין אחת לכל דיין במשמע. ועיי" ביש"ש מה שהקשה עליו.

15. כתבו התוס' דמ"בישראל" דריש, דסמכיה קרא אצל "ונקרא שמו". אבל מ"ונקרא שמו" לחודיה לא משמע שכולם צריכים לענות, אלא רק הדיינים.

ישאנה, את אותה אשה. שמא יחשדו שלכן לא התאמץ למצוא לה פתח, כדי שתצא מבעלה, ויוכל הוא לשאתה.

אבל אם **מיאנה או שחליצה בפניו**, בפני החכם **ישאנה**, יכול לשאתה. **מפני שאין** המיאון נעשה רק בפניו, שאז היה מקום לחשד שעשה את המיאון או החליצה כדי שיוכל לשאתה, אלא **הוא נעשה בב"ד**, דהיינו בפני שלשה, ואין מקום לחשד.

אם כן, מצאנו עוד סתם משנה שמיאון נעשה בפני שלשה!

אלא, התם, גבי מיאון, **תרי סתמי**. ואילו **הכא**, גבי חליצה, **תלתא סתמי**. דהיינו, השתים שהבאנו לעיל, ועוד משנתנו שהבאנו עתה, לענין חשד.

ותמהינן: **מכרי הא סתמא, והא סתמא, מה לי חד סתם, מה לי תרי סתם, מה לי תלתא?** סוף סוף סתם לנו התנא כך, ומשמע שכך היא ההלכה!

אלא אמר רב נחמן בר יצחק: מה שפסק רב נחמן שחליצה בשלשה, היינו **הואיל וסתם במקום מחלוקת היא**. שהביא שם התנא שנחלק רבי יהודה בענין אחר, ובענין חליצה לא שנה התנא שנחלק, אלא שנה סתם שחליצה בשלשה. שמע מינה שחזר בו רבי יהודה, והודה לתנא קמא שחליצה בשלשה.

דהכי **תנן התם: סמיכת זקנים** (19) [על ראש פר העלם דבר של ציבור], **ועגלה ערופה**, נעשים בשלשה. **דברי רבי יוסי**.

שתיעשה בשלשה, משום שסתם לנו התנא כך, **דתנן סתם משנה במסכת סנהדרין: המיאון והחליצה בשלשה?**

וכי תימא הכי נמי, שבאמת כך ההלכה, **והתניא: מיאון, בית שמאי אומרים**: צריך להיעשות דווקא בבית דין מומחין. **ובית הלל אומרים: בבית דין, ואף שלא בבית דין**.

אלו ואלו, בית שמאי ובית הלל, **מודים שצריך שלשה למיאון**. אלא שנחלקו אם צריכים הם להיות דווקא דיינים מומחים.

רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי יוסי מכשירין אף בשנים.

ואמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: הלכה כאותו חזון, דהיינו, כרבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי יוסי, שמכשירים בשנים!

ומוכח שאין צריך דווקא שלשה למיאון, ודלא כסתם משנה!

ומבארין: **התם**, בענין מיאון, יש רק **חד סתמא**, רק משנה אחת סתמה כך. ואילו **הכא**, בענין חליצה, יש **תרי סתמי**, דהיינו, משנתנו, ואותה משנה של מיאון במסכת סנהדרין, ולכן הלכה כך.

ומקשינן: **התם נמי**, בענין מיאון, **תרי סתמי נינהו?**

דתנן: האשה שנדרה הנאה מבעלה, ולא הפר לה, והלכה לחכם שיתיר לה, ולא מצא לה החכם פתח, הרי זה, אותו חכם, לא

19. הקשו התוס' [בע"א, ד"ה ואין ב"ד], אמאי בעינן שלא יהא ב"ד שקול, באיזה ענין יש

רבי יהודה אומר: בחמשה.

ובסוף המשנה שנינו: החליצה והמיואזנין בשלשה. ולא שנה התנא דקפליג רבי יהודה בזה. והרי כברייטא שהביאה הגמרא לעיל, נחלק רבי יהודה, וסובר שחליצה נעשית בחמשה!

שמע מינה הדר ביה [חזר בן] רבי יהודה, והודה לתנא קמא, שחליצה בשלשה⁽²⁰⁾.

מה שאין כן לענין מיאון, שהרי באותה משנה ששנינו בסתם שנעשית בשלשה, לא נחלקו רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אליעזר ברבי יוסי בענין אחר, שנאמר שמזה שלא נחלקו בענין מיאון, משמע שחזרו בהם. לכן אין ראייה משם שהלכה שבשלשה.

ומסקינן: שמע מינה.

אמר רבא: צריכי דייני למיקבע דוכתא [לקבוע מקום] לחליצה. דכתיב: "ועלתה

יבמתו השערה אל הזקנים". ולשון "השערה"⁽²¹⁾, משמע שצריך מקום מיוחד⁽²²⁾ ומזומן לכך.

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי עובדא דחליצה בחמשה⁽²³⁾.

ותמהינן: כמאן, כרבי יהודה? והא אמרינן לעיל דהדר ביה!

ומבארינן: מה שעשו חליצה בחמשה, לא משום שכך הדין, אלא לפרסומי מילתא עשו, כדי לפרסם שהיא חלוצה, שלא ישאנה כהן. או, כדי שיקפצו עליה לשאתה.

רב אשי איקלע לבי רב כהנא, אמר ליה רב כהנא: סליק מר לגבן [עלה אלינו] למלוויי בי חמשה [להשלים למנין חמשה לצורך חליצה].

אמר רב כהנא: הוה קאימנא קמיה דרב יהודה [הייתי עומד לפני רב יהודה], ואמר

22. וכתב המאירי, שאינם רשאים לחלוץ במקום שהם שם במקרה. ומכל מקום, אם חלצו כך, חליצתן כשרה. שאין קביעות המקום אלא כדי לפרסם את הדבר. והאי דילפינן לה מ"השערה" אסמכתא בעלמא היא. אמנם ביש"ש כתב שהוא לימוד גמור.

וכתב היש"ש [פי"ב סי' ב'], שאם קבעו מקום, ולבסוף חלצו במקום אחר, גריע מאילו לא קבעו מקום כלל, והחליצה פסולה, וצריכה חליצה אחרת.

23. כתבו הפוסקים, שאותם שנים שמוסיפין על השלשה אינם צריכים להיות כעין דיינים שידועים להקרות. ולכתחילה צריכים שנים אלו להיות כשרים, אבל בדיעבד החליצה כשרה אף אם הם קרובים [והא"ז פליג על זה. עיי' בתה"ד

מחלוקת לגבי סמיכת זקנים?

ותירצו, שיש מחלוקת אי בעינן סמיכה בכל כחו. עוד תירצו, שכלל הוא, שבכל מקום שצריך שיהא ראוי לב"ד, אמרינן שאין ב"ד שקול.

20. הביאו התוס', שפסק ר"ת שסומא באחת מעיניו כשר לחליצה, שהרי למסקנה לא נתמעט סומא מ"לעיני", ולראות את הרוק שיוצא מפי היבמה, יכול אף בעין אחת.

ועיי' בנועד ביהודה מהדורא תניינא אה"ע סי' קנ"א, ושואל ומשיב מה"ק ח"ג סי' ק"ה [מהרש"ם].

21. בפרישה [קס"ט י"א] כתב, דהמשמעות היא מדכתיב "השערה" בה' הידיעה.

לי: תא סק לזירזא דקני [בוא עלה לחבילה של קנים]⁽²⁴⁾ לישב שם לאיצטרופי בי המשה.

אמרו לו: למה לי המשה?

אמר להו: כי היכי דליפרסם מילתא [כדי שיתפרסם הדבר].

אמר רב שמואל בר יהודה, כי הוה קאימנא קמיה דרב יהודה, אמר לי: סק תא לזירזא דקני לאיצטרופי בי המשה, לפרסומי מילתא.

אמר ליה רב שמואל בר יהודה, תנינא: כתיב בענין חליצה: "בישראל", ודרשינן: בבית דין ישראל תיעשה החליצה ולא בבית דין של גרים. ואנא [ואני] גר אנא [שרב שמואל נתגייר עם אביו יהודה], ופסול אני לחליצה.

אמר רב יהודה: כגון רב שמואל בר יהודה,

אף שהוא גר, מפיקנא ממונא אפומיה. כלומר, נאמן הוא עלי כל כך, שאוציא ממון על פיו.

ותמהינן: מפיקנא ממונא סלקא דעתך? והא "על פי שנים עדים" אמר רחמנא! ורב שמואל בר יהודה עד אחד הוא!

אלא כך אמר רב יהודה: מרענא שטרא אפומיה. שאם יאמר לי ששטר זה פרוע הוא, לא אדון עליו לפרעו⁽²⁵⁾.

אמר רבא: גר דן את חבירו, דהיינו גר אחר, קא-ב בדיני נפשות⁽²⁶⁾, דבר תורה [מדאורייתא].

שנאמר: "שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך". ודיין בכלל מלך הוא, דכתיב: "מלך במשפט יעמיד ארץ", אם דומה דיין למלך, שאין צריך כלום יעמיד ארץ. ודרשינן: עליה,

ח"א סי' רכ"ו], מה שאין כן בשלשה, שאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול החליצה פסולה. עוד כתב הי"ש, שאותן שנים הנוספים צריכים להיות מובדלים מהשלשה הראשונים, ומושיבין אותם על ספסל מיוחד להיכר, כדי שלא יאמרו שחליצה בחמשה מן הדין.

ובפרקי דר"א [פי"ט] איתא: עדות חליצה בעשרה. ופירשו הראשונים, שצריך לחלוץ בפני עשרה כדי לפרסם הדבר. וכ"כ הרשב"א להלכתא, דלכתחילה צריך עשרה. אבל בספר הישר כתב דאין סומכין על הפרדר"א.

24. בהגהות מרדכי איתא שמצותה של חליצה להיות בגבהה של עיר, במקום מפורסם. והכי איתא בספרי [תצא פיסקא רפ"ט]: מצוה בבית דין שיהא בגבוה שבעיר, שנאמר ועלתה יבמתו. ובשו"ת ר"י מיגש [סי' קי"ז] כתב, דאין זה חיוב, אלא אורחא דמילתא אמר.

ואיתא בכנה"ג [סי' קס"ט], דנוהגין לחלוץ בחצר בית הכנסת. אמנם הביא שם, שיש מקומות שנהגו לחלוץ בבית היבמה, מפני נשים כבודות שאין דרכן לצאת מפתח ביתן.

25. כך פירש רש"י. ובמס' כתובות כתב, דלא מקרע קרעינן ליה, ולא מגבא גבינן ליה. אבל ר"ת ור"ח מפרשים, דהיינו שלא יוכל בעל השטר לגבות בלא שבועה בגלל דבריו של רב שמואל בר יהודה, ואפילו אם הוא קרוב ללוה או למלוה. עיי"ש.

26. כך כתב רש"י, דהיינו דווקא בדיני נפשות, אבל בדיני ממונות אף את ישראל הוא דן, כדאיתא במס' סנהדרין [דף ל"ב]. אבל התוס' [לעיל מ"ה ע"ב] כתבו דה"ה לענין ממונות. עיי"ש.